

Memoriile lui Stefan Zweig, „Lumea de ieri”, nu figureaza, cred, in vreo antologie conservatoare. Nici nu prea ar avea cum, caci scriitorul austriac, spirit iluminist prin excelenta, a fost indragostit sincer, dar cu o masura temperata de excesele timpului, de avangarda intelectuala, de idealurile „umanismului ateu” si de modele culturale (cu predilectie, psihanaliza) care incepusera sa domine peisajul european.

In pofida tuturor acestor scaderi, Zweig, care a avut nesansa sa traiasca apusul complet al Vechiului Regim si ecluziunea totalitarismului hard, ramane unul dintre cei mai profunzi scriitori politici si economici ai inceputului de sec. XX. Observatiile sale depasesc cliseele sfraitoare despre „epoca barbariei”, „triumful irationalismului” si „revolta maselor”, atingand punctele sensibile, dar rar mentionate, ale unor fenomene inca insuficient elucidate. Nu lipsesc paseismul, naivitatile, sperantele desarte sau erorile intelectuale, insa peste toate avem de-a face cu un intelectual faimos in epoca, dar onest, ceea ce constituie in sine un fapt remarcabil.

Din primele randuri ale amintirilor, pentru un cititor familiarizat cat de cat cu economia liberala (austriaca), in special in privinta chestiunilor monetare, sare in ochi acuitatea remarcilor facute de Zweig cu privire la diferentele dintre monarhie si democratie, vazute prin prisma acestui

criteriu. Inca din pagina inaugurala, scriitorul ne dezvaluie ca „valuta noastra, coroana austriaca, circula sub forma de monezi de aur curat, ceea ce ii garanta credibilitatea. Fiecare stia ce are si ce i se cuvine, ce este permis si ce nu”. Observatia nu este aruncata pur si simplu la intamplare. Scriitorul subliniaza importanta aurului ca un mijloc de schimb universal acceptat, intr-o vreme in care lumea buna incepuse deja sa descrie aurul drept o „relicva barbara” (Keynes) sau „fetisism” (Marx). Mai mult, experienta hiperinflatiei din Austria ii prilejuieste lui Zweig pasaje in care precizia teoretica se combina cu hiperrealismul descrierilor, completate cu o trimitere inevitabila la Goethe, unul din putinii scriitori care au sesizat demonismul expansiunii monetare. „Ca prim indiciu al neincrederii din partea populatiei, au disparut banii metalici, pentru ca o mica bucata de cupru sau nichel reprezenta totusi o „substanta” fata de hartia pur si simplu imprimata. Statul, ce-i drept, actiona ca presa de bancnote sa lucreze la parametrii maximi pentru a obtine, dupa reteta lui Mefistofel, cat mai multi bani artificiali, dar nu mai putea sa tina pasul cu inflatia(...) In curand, n-a mai stiut nimeni ce si cat costa”.

Zweig dovedeste o extraordinara pricepere in a decela consecintele culturale si morale ale inflatiei, anticipand intrucatva intuitiile pe aceasta tema ale lui Hans Herman Hoppe. „Cine facuse economii timp de patruzeci de ani si pe deasupra isi plasase banii, din patriotism, in imprumutul de razboi, a ajuns cersetor. Cine avea datorii, scapa de ele. Cine era corect si se conforma regulilor de distribuire a alimentelor facea foamea; numai cine avea tupeu manca pe saturate. Cine stia sa dea mita prospera; cine specula se-mbogatea (...) Nu exista nicio masura, nicio valoare in mijlocul acestei disolutii si evaporari a banilor; singura virtute care era la pret consta in a fi descurcarea, abil, fara scrupule si in a sari in sa din fuga calului, pentru a nu te lasa zdrobit sub copitele lui”.

Descrierea decadentei din Germania nu este nici ea mai prejos si s-ar putea suprapune de minune peste situatia noastra prezenta: „Un fel de dementa antrenata in prabusirea tuturor valorilor chiar cercurile burgheze care pana atunci tinusera cu dintii de modul lor de viata. Tinerele fete se faleau nevoie mare ca sunt perverse; a mai fi la saispnezece ani banuita de virginitate era pe-atunci in orice scoala din Berlin o rusine, orice fata voia sa aiba ce povesti in materie de aventuri personale, si cu cat mai exotice, cu atat mai bine (...) In fond, destrabalarea nemteasca care a izbucnit odata cu inflatia era numai o maimutareala febrila”. Practic, pentru Zweig nu exista niciun dubiu ca demoralizarea sociala reprezinta efectul natural al folosirii tiparnitei. „Ce vreme incredibila, anarhica, zgomotoasa, acei ani cand, in Austria si Germania, odata cu subtierea valorii banilor, incepusera s-o ia la vale toate celelelalte valori!”. Ramane de discutat la nivel filozofic daca prabusirea moravurilor reprezinta o cauza mai degraba decat un efect al inflatiei, insa simpla corerelare a celor doua maladii este remarcabila in „Lumea de ieri”.

Pe de alta parte, se intelege ca scriitorul nu e nici pe departe vreun liberal pur sange (admira, de pilda, modelul francez de subventionare a intelectualilor prin asigurarea unor posturi insignifiante, dar caldute in interiorul birocratiei culturale) insa, celor neinregimentati in partidul progresului, Zweig le devine afin prin constiinta acuta a ordinii calcate in picioare de marsul cazon al democratiilor. Evocand biografia tatalui sau, scriitorul noteaza diferenta colosala dintre impozitarea practicata de Vechiul Regim si spolierea nediscriminatorie a sec. XX. „Datorita acestei continue tezaurizari a castigurilor, in acea epoca de prosperitate crescanda, cand nici din cele mai serioase venituri statul nu se gandea sa retina mai mult de cateva procente sub forma de impozit (...) pentru cei avuti a deveni tot mai bogat insemna ceva ce, de fapt, se realiza de la sine (...) Lumea se plangea mai mult din obisnuinta decat din convingere de impozitele „mari”, care, la drept vorbind, in comparatie cu cele de dupa razboi, reprezentau numai un fel de mic bacsis platit statului”.

Primul razboi mondial ii da posibilitatea lui Zweig sa urmareasca nu doar ravagiile, indoctrinarea si nationalismul turbat al combatantilor, ci si micile mari momente de omenie care aveau sa devina doar o amintire foarte indepartate peste numai douazeci de ani. In Tarnow, scriitorul asista cu o nedisimulata uimire la relatiile dintre militarii Imperiului si un contingent de prizonieri rusi. „Prizonierii nu manifestau nicio o tendinta, fireasca de altfel, de-a evada, iar rezervistii austrieci nu se grabeau defel sa-si ia misiunea de paza in litera si spiritul regulamentului. Ei sedeau la un loc cu prizonierii si tocmai faptul ca, din cauza limbii, nu se puteau intelege, ii amuza la culme si pe unii si pe altii. Faceau schimb de tigari, isi zambeau. Un rezervist tirolez tocmai scotea dintr-un portmoneu foarte vechi si murdar fotografiile sotiei si ale copiilor lui si le arata „dusmanilor” care le admirau pe rand si intrebau, facand semne din degete, daca un copil are trei sau patru ani”. Pentru Zweig, explicatia acestor comportamente onorabile consta in ramasitele de cultura crestina ale Europei: „...pe-atunci tarile, conducatorii, imparatii, regii, crescuti in traditia umanista, in subconstientul lor inca se mai rusinau de razboi. O tara dupa alta respingea, ca pe o calomnie josnica, acuzatia ca este sau a fost „militarista”; dimpotriva, fiecare se intrecea in a arata, a demonstra, in a explica, in a afisa ca este o natiune culta”.

Daca razboiul este sanatatea statului, pentru libertatea individului el reprezinta o ciurma pe care Zweig a experimentat-o rapid in consecintele ei cele mai personale. „Nimic nu ilustreaza mai bine regresul inspaimantator in care a fost antrenata lumea dupa primul razboi mondial ca ingradirea libertatii de miscare a omului si restrangerea dreptului lui de a fi liber. Inainte de 1914, pamantul apartinea tuturor. Fiecare mergea unde voia si ramanea intr-un loc atat cat

Prin cenusa Imperiului

Scris de Ninel Ganea

Miercuri, 30 Octombrie 2013 20:37

---

voia. Nu era nevoie nici de permise, nici de aprobari, si ce ma mai amuza uimirea tinerilor cand le povestesc ca inainte de 1914 am calatorit in India si America, fara sa am asupra mea vreun pasaport si, in general, fara macar sa fi vazut vreodata asa ceva. Urcai si coborai din tren sau vapor, fara sa intrebi si fara sa fii intreat, nu erai obligat sa completezi nici macar unul din sutele de formulare care se cer astazi”.

Scriitorul austriac a ramas sfasiat toata viata intre ordinea lumii vechi si degingolada democratica. De prima se simtea atasat funciar prin reflexe, obiceiuri si un simt al ordinii naturele, de cealalta prin filozofia romantica a eliberarii „geniului creator” de sub puterea traditiei si autoritatii. Asta explica si multiplele stari contradictorii care apar in memorii: detesta vechiul sistem scolastic de invatamant, dar il ingrozea „libertatea” elevilor de a studia doar ceea ce vor, deplangea starea rigida a femeilor din Vechiul Regim, insa il speriau noile frizuri si moravuri, frecventa cu admiratie noile curente literare, dar nu putea subscrie la „experimentele galagioase” din pictura, muzica si arhitectura, samd. Nu in ultima instanta, probabil ca aceasta tensiune furnizeaza si o lamurire pentru moartea scriitorului care se impusca, alaturi de sotia sa, in 1942, in apropiere de Rio de Janeiro, dupa ce declarase ca este prea batran pentru a o lua de la capat. Insa sinuciderile devenisera pe atunci un fenomen aproape normal in randul celor care au trait „Apocalipsa Vesela”...